

ТЕРМИНОЛОГИЯТА ОТ ОБЛАСТТА НА СПОРТНОТО КАТЕРЕНЕ В БЪЛГАРСКИЯ, СРЪБСКИЯ, ХЪРВАТСКИЯ И СЛОВЕНСКИЯ ЕЗИК

Мартин Стефанов
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

SPORT CLIMBING TERMINOLOGY IN BULGARIAN, SERBIAN, CROATIAN AND SLOVENE LANGUAGES

Martin Stefanov
Sofia University “St. Kliment Ohridski”

This paper presents a comparison of basic terminology in a relatively new sport discipline – sport climbing in Bulgarian, Serbian, Croatian and Slovene languages. Its shorter existence, as well as its lesser popularity, predetermine the weaker degree of standardization of its terminological system. In these conditions, the material is usually approached with the methodology of the theory of languages in contact, with consideration of the degree and the means of adaptation of the terminology from the source language, in this case – English. The results of the comparison indicate the presence of qualitative and quantitative differences between the four Slavic languages, conditioned by the prevailing approach to the reception of the foreign vocabulary in the corresponding literary language.

Key words: sport climbing, Bulgarian language, Serbian language, Croatian language, Slovene language

В статията представлено сопоставление основных терминов сравнительно нового вида спорта – спортивного скалолазания – в болгарском, сербском, хорватском и словенском языках. Небольшая длительность существования этого вида спорта, а также его относительно невысокая популярность предопределяют более слабую степень стандартизации его терминологической системы. В таких условиях к материалу обычно подходят, пользуясь методикой языковой контактологии, с учетом степени и способов адаптации терминологии языка-источника, в данном случае – английского. Результаты сопоставительного анализа свидетельствуют о существовании

качественных и количественных различий между четырьмя славянскими языками, которые обусловлены преобладающим подходом к восприятию иноязычной лексики в соответствующей литературной норме.

Увод

Катеренето е естествена човешка дейност, която хората практикуват от хилядолетия. Често за рождена дата на алпинизма обаче се сочи 8 август 1786 г., когато за пръв път е изкачен връх Монблан. Неслучайно районът на Шамони, Франция днес е считан за един от най-важните катерачни центрове, който с огромната си концентрация на маршрути привлича любителите на различните видове катерене. А те са изключително разнообразни: катерене в алпийски стил, катерене на големи стени (big wall), традиционно катерене (trad climbing), скално катерене (rock climbing), ледено катерене (ice climbing), драй тулинг (dry tooling), боулдър катерене (bouldering), спортно катерене (sport climbing) и т.н. За да станат нещата още по-сложни, съществуват и различни стилове на катерене: онсайт (on sight), флаш (flash), ред пойнт (red point), free solo climbing, deep water solo climbing и т.н.¹

В съвременния си вид спортното катерене започва да се развива в средата на 80-те години в северна Италия, като бързо излиза извън границите ѝ. Популярността му, както и кампанията на Френската федерация², постепенно водят до обособяването му от UIAA (Union International de Associations d'Alpinisme) и през 2007 г. окончателно е основана IFSC (International Federation of Sport Climbing). От 2020 г. спортното катерене е олимпийски спорт, а на Олимпийските игри в Париж беше част от редовната програма.

В България обаче той далеч не привлича такова внимание, а това може би дори в по-голяма степен важи за Сърбия и Хърватия. Спортното катерене се радва на по-висока популярност в Словения, тъй като вероятно най-добрата състезателка при жените в последните години е словенка. По-малката му известност сред широката публика и по-слабият комерсиален интерес водят до липсата на езиковедски изследвания върху терминологията и специализираната лексика в тази сфера, а съпоставителни изследвания в (южно)славянски план напълно отсъстват.

По тази причина обект на изследване в настоящия текст е терминологията от сферата на спортното катерене в български, сръбски, хър-

¹ Последните два обикновено се изписват в оригинал.

² Във Франция този спорт е изключително популярен и неслучайно днес една от основните системи за категоризация на трудността на катерачните маршрути е тъкмо френската.

ватски и словенски език³. Предмет на изследването са основни термини от тази област, експерпирани от официалните правилници на IFSC⁴, Българска федерация по катерене и алпинизъм⁵, Спортско пењачки савез Србије⁶, Hrvatski planinarski savez⁷ и Planinska zveza Slovenije⁸. Целта е да се представи общ преглед върху облика на тази терминосистема в съпоставителен план за четирите славянски езика.

В методологично отношение трябва да се отбележи, че слабата стандартизация на терминологията в по-млади и не толкова популярни спортни дисциплини, както и доминиращата роля на английския език, под чието влияние се развиват повечето нови спортни терминосистеми, обуславят в този тип изследвания най-често да се прилага методологията на езиковата контактология (Budinčič, 2022). В настоящия текст материалът за четирите южнославянски езика е съпоставен с оглед на произхода на използваните термини и степента им на адаптация. Като отправна точка за съпоставката е използвана английската терминология от споменатата сфера.

Терминосистемите в различните области на спортната терминология имат някои специфични характеристики, свързани с популярността и обществената значимост на спорта по принцип. При тях професионалната насоченост се преплита с широка популярност за неспециалисти, което води до по-засилено взаимодействие с общоупотребимата лексика. Това обикновено повдига въпроса за границите на същинската терминологична лексика и разграничаването ѝ от професионалния жаргон например.

От друга страна, по различни причини (например в ранните етапи от развитието си) спортната терминология от конкретна терминосистема може да взаимодейства и с терминосистеми от други сфери на науката. Тези взаимодействия обикновено се развиват в три посоки: детерминологизация, терминологизация и ретерминологизация (Petkova, 2010), а в резултат от тях се развива омонимия – както между термин и термин, така и между термин и общоупотребима лексема (Manolova, 1984, pp. 50–51).

³ В текста се фокусирам тъкмо върху спортното катерене поради по-високата му популярност (и достъпност) в сравнение с останалите видове катерене, но също и воден от факта, че то вече е официален олимпийски спорт.

⁴ https://images.ifsc-climbing.org/ifsc/image/private/t_q_good/prd/ugfyikqetemtjmujhwky.pdf (23.09.2024)

⁵ https://bfka.org/docs/Pravilnik_sport_climbing_2018.pdf (23.09.2024)

⁶ <https://www.sportskopenjanje.com/images/Takmicarski%20pravilnik%2005-2023.pdf> (23.09.2024)

⁷ https://www.hsps-climbing.org/doc/Temeljni/Pravilnik_o_natjecanjima_HSPS_2022.pdf (23.09.2024)

⁸ <https://ksp.pzs.si/javno/dokumenti/tekmovalni%20pravilnik%20dp%202024.pdf> (23.09.2024)

Имайки предвид горе споменатото, по-ниската популярност на спортното катерене, както и „относителната еднозначност“ на терминологията по принцип (Manolova, 1984, р. 7) и характерните за началния период на развитие многозначност и неустановеност на значението, все пак считам, че тълкуването на разглежданите по-долу лексеми като термини е оправдано. В изложението си ще избегна да коментирам повечето случаи на обща с други спортни сфери терминология като *финал*, *полуфинал*, *четвъртфинал* и подобни и ще се фокусирам върху конкретно катерачната такава.

Терминологията от спортното катерене в южнославянските езици

Наименованието на спорта (анг.) *sport climbing* се предава чрез специфично за всеки от разглежданите езици словосъчетание (с изключение на сръбски и хърватски език), съобразено със словообразователните им особености. При названията на отделните дисциплини и в четирите славянски езика се наблюдава сходство при предаването на термина (анг.) *lead (climbing)*, който се назовава със съответната лексема за денотиране на нещо ‘трудно’ – (бг.) *трудност*, (ср.) *тежинско пењање*, (хр.) *težinsko*, (слв.) *težavnostno plezanje*. Терминологичните решения в български и словенски допълнително се отклоняват от тези в другите два южнославянски езика в две различни посоки. Докато в сръбски и хърватски те се предават като *тежинско пењање* (*težinsko*), *брзинско пењање* (*brzinsko*)⁹ и *болдер* (*boulder*), то в словенски чрез термин словосъчетание се превежда и третата дисциплина – *balvansko plezanje* (наред с *težavnostno plezanje* и *hitrostno plezanje*), а в български и трите дисциплини се назовават с еднолексемни термини – съществителни, като последната се адаптира на български чрез трансфонемизация: *трудност*, *скорост* и *боулдър*.

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Sport climbing	Спортно катерене	Спортско пењање	Sportsko penjanje	Sportsko plezanje
Lead climbing	Трудност	Тежинско пењање	Težinsko (penjanje*) ¹⁰	Težavnostno plezanje

⁹ С последователна елипса на компонента *penjanje* в хърватски.

¹⁰ Със звездичка са маркирани термини или варианти на термините, които липсват в прегледаните правилници, но иначе се използват в съответния дискурс.

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Speed climbing	Скорост	Брзинско пењање	Brzinsko (penjanje*)	Hitrost(no plezanje)
Boulder	Боулдър	Болдер	Boulder	Balvansko plezanje

Спортното катерене е спорт, който се практикува на специални конструкции, наричани (анг.) *artificial climbing walls*. Както се вижда, в отделните правилници (а и по принцип) се използват преводни еквиваленти на този термин, като понякога се акцентира върху едно от двете определения. Заслужава да се отбележи, че лексемата (бг.) *стена* ((ср.) *стена*, (хр.) *stijena*, (слв.) *stena*) има различно разпределение на основното и вторичните значения в семантичната си структура – докато в български и словенски основното значение е на ‘елемент от конструкцията на сграда’ и едва след това идва ‘скално образуване’, то в сръбски и хърватски е точно обратното.

Терминът за (бг.) *хватка* ((анг.) *hold*) също се предава с домашен дериват в четирите южнославянски езика, като само в словенски той е образуван от различна основа. При термините словосъчетания, образувани от този – (анг.) *starting hold*, *zone hold*, *top hold*, *controlled hold*, се наблюдава известна асиметрия между разглежданите езици, като в някои случаи се реализира през превод от английски ((ср.) *контролирано задржан хват*, (хр.) *kontrolirano hvatište* и др.), но в други – чрез самостоятелни решения (напр. (бг.) *овладяна хватка*, (слв.) *zadržan oprimek* и др.)¹¹.

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Artificial climbing wall	Катерачна стена	Вештачка стена Болдер стена	Umjetna stijena	Plezalna (umetna) stena
Artificial hold (Handhold)	Хватка	Хват (хватиште)	(Umjetno) Hvatište	Oprimek
Controlled hold	Овладяна хватка	Контролирано задржан хват	Kontrolirano hvatište	Zadržan oprimek
Starting hold	Стартова хватка*	Почетни хват	Početno hvatište	Štartni oprimek*

¹¹ Терминът (анг.) *using hold* се превежда специфично единствено в словенския и хърватския правилник – (слв.) *uporabljen oprimek*, (хр.) *korišteno hvatište*, поради което не е включен в таблицата. От друга страна, в сръбския правилник се използва терминът ‘докосната хватка’ – *дотакнута хватиште*.

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Zone hold	Бонус-хватка	Зона	Hvatište zona (zona)	Cona oprimek
Top hold	Финална хватка	Последњи хват Топ(-хват)	Završno (zadnje) (top) hvatište	Zadnji oprimek

Линиите, по които се катерят от състезателите, се наричат (анг.) *route* или *boulder*, което на сръбски, хърватски и словенски се предава по един и същи начин (с лексемата, чието основно значение е ‘посока’), докато на български с немската заемка *маршрут*. В трите западни южнославянски езика не е необходимо разграничаването от термина (анг.) *boulder*, тъй като то се подразбира, но все пак се прави в други текстове и принципно в тези среди.¹²

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Route Boulder	Маршрут Боулдър(-маршрут)	Смер	Smjer	Smer

Двете ключови позиции в състезанията по катерене са (анг.) *starting position* и *legitimate position*. Първата се превежда буквално на три от езиците (на хърватски е *početni položaj*), докато втората – само на хърватски (частично¹³), а на български, сръбски и словенски се използва терминът (бг.) *стабилна (контролирана) позиция*, (ср.) *стабилна позиција*, (слв.) *stabilen in kontroliran položaj*, които се използват и в правилника на IFSC по смисъл, но в други контексти.

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Starting position	Стартова позиция	Startna pozicija (položaj)	Početni položaj	Štartni položaj
Legitimate position	Стабилна, контролирана позиция	Стбилна позиција	Legitimni položaj	Stabilen in kontroliran položaj

Видовете катерене – (анг.) *lead*, *flash*, *on sight* се предават по различен начин. Първият почти задължително се превежда, като той не е

¹² Другото популярно наименование на боулдър-маршрутите – (бг.) *bolder problems* се споменава само в сръбския и словенския правилник – (ср.) *болдер проблеми*, (слв.) *balvanski problemi*.

¹³ Трябва да се има предвид, че в катерачния дискурс в хърватски се използва и (*startna pozicija*).

засвидетелстван във всички правилници, вторият или се предава в оригинал, или чрез фонетично адаптиране (в български и сръбски), докато третият – се превежда на сръбски и словенски ((ср.) *na pogled*, (слв.) *na pogled*), а на български и хърватски¹⁴ се предава в адаптиран или неадаптиран вид ((бг.) *on sight*, *онсайт*, (хр.) *onsight*).

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Lead	Водене (lead)*	Вођење/ Успон вођењем	Voђење*/ Uspon voђењем*	Plezanje v vodstvu
Flash	Flash (флаш)	Флеш	Flash*	Na flash
On sight	On sight (онсайт)	На поглед/ Као први	Onsight	Na pogled

Макар принципно катеренето да е „екстремн“ спорт, в състезателната му спортна разновидност стриктното спазване на мерките за безопасност са абсолютно задължителни. Цялата екипировка е със специален международен стандарт, като дори всички състезатели са задължени да ползват само един конкретен възел при обвързването на въжето със седалката, въпреки наличието на огромно количество други алпийски възли. В тази връзка трябва да се отбележи, че състезателите се катерят на (бг.) „долна“ или „горна“ осигуровка ((анг.) *belaying from below, top rope*). Както се вижда от таблицата, първата се предава и на четирите южнославянски езика по сходен начин – чрез домашен термин словосъчетание. Единствено в български обаче се използва съгласувано определение. Вторият се реализира различно, като в български и хърватски е запазен семантичният компонент ‘долу’, докато в сръбски и словенски се акцентира върху характера на процеса, който е динамичен.

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Top rope	Горна осигуровка	Осигуравање одозго	Osiguravanje odozgo	Varovanje od zgoraj
Belaying from below	Долна осигуровка	Динамичко осигуравање	Osiguranje odozdo (s tla)	Dinamično varovanje

Отново различно в сравнение със сръбски, хърватски и словенски се предават на български и термините за осигурителните средства, използвани при боулдър катеренето – срв. (бг.) *дюшек (матрак)* и домашните (ср.) *доскочиште*, (хр.) *doskočište*, (слв.) *doskočište*, както и транслитери-

¹⁴ Отново трябва да се отбележи, че в хърватски функционират и термините *na pogled* и *kao prvi*.

раната (транскрибирана) заемка (бг.) *крашпад/крешпад* (макар да не се използва правилника, е разпространена и наложена) с домашните (ср.) *струњаџа*, (хр.) *strunjača*, (слв.) *blazina*.

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Safety matting	Дюшек (матрак)	Доскочиште	Doskočište*	Doskočište
Crashpad*	Крашпад/крешпад*	Струњаџа	Strunjača	Blazina

При осигуряването в дисциплината „трудност“ се използва по-сложна система, в рамките на която има човек, който подава въже на състезателя и той сам се осигурява, включвайки/закачайки въжето в осигурителните точки по маршрута. Осигурителните точки се предават и в четирите славянски езика чрез термин словосъчетание в превод.

Те всъщност представляват текстилна примка с два различни вида карабинери, единият от които се закача за болтирани планки по катерачната стена. На сръбски, хърватски и словенски това се предава с еднолексемен термин, докато на български – описателно (макар разговорно да се използва и само *примка*), срв.: (ср.) *комплет*, (хр.) *komplet*, (слв.) *komplet*, (бг.) *примка майон и карабинер*. Текстилната част на сръбски¹⁵ се превежда с германизма *гуртна*, докато на български, хърватски и словенски се използват съответно еднолексемен и описателен термин словосъчетание със славянски корен – (бг.) *примка*, (хр.) *traka kompleta*, (слв.) *povezovalni trak*.

Терминът (анг.) *karabiner* в три от славянските езици се предава чрез същата чуждица, а само в словенски се използва домашна лексема – *впонка*. Специалният карабинер със заключване също се означава по един и същ начин в четирите славянски езика – чрез съставен термин с несъгласувано определение (един и същ израз за три от езиците), но на български се използва германизмът *муфа*, докато на сръбски и словенски – домашната лексема (ср.) *матица*, (слв.) *matica*. На хърватски, макар също да се използва *karabiner s maticom*, в правилника са регистрирани буквални съответствия на английските термини (*karabiner s navojem*, *karabiner zamožaključavajući*). Овалният карабинер тип (анг.) *Maillon rapide* се среща в различни реализации във всеки един от езиците, в който се споменава различна част от информацията за него, но единствено в сръбски се предава описателно като *мали карабинер*, докато в останалите три езика фигурира названието (бг.) *майон*, (хр.) *maillon*, (слв.) *majon*. За хърватски то е регистрирано от други текстове.

¹⁵ Същият термин се използва и на хърватски в катерачните среди.

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Protection point	Осигурителна точка	Сигурносна тачка*	Zaštitna točka	Varovalna točka
Quick-link connector	Примка майон и карабинер	Комплет	Komplet	Komplet
Karabiner	Карабинер	Карабинер	Karabiner	Vponka
Karabiner (screwgate) (self-locking)	Карабинер с муфа	Карабинер с матицом	Karabiner s navojem Karabiner samozaključavajući	Vponka z matico
Maillon rapide*	Майон	Мали карабинер	Maillon ovalni karabiner*	Vponka Majon Rapid
Tape slings	Примка	Гуртна	Traka kompleta	Povezovalni trak

При катеренето в дисциплина „трудност“, на т.нар. долна осигуровка, се използват два възела за обвързване на въжето и седалката. Първият и напълно задължителен от тях носи метонимичното название (анг.) *figure 8 knot*, заради пълната си прилика с двойна преплетена цифра 8. Предава се по един и същ начин в четирите славянски езика, като в два от тях е маркиран и характеристиката на преплитането – чрез съгласувано определение в български и несъгласувано в хърватски. Въжето, което се използва, е специално динамично въже, което в правилника на IFSC се нарича ‘единично въже’ – (анг.) *single rope*, което просто се предава като ‘въже’ или ‘катерачно въже’ на словенски и хърватски.¹⁶

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Single rope	Въже	Уже	(Penjačko) Uže	Plezalna vrv
Figure 8 knot	Вплетена осмица	Осмица	Osmica (sa uplitanjem*)	Osmica
Safety knot	Контролен възел	Сигурносни чвор	Sigurnosni čvor	Varovalni vozел

При организацията на всяко състезание трябва да има подсигурени четири отделни зони, които са ясно дефинирани и разграничени в

¹⁶ Устройствата, които се ползват за осигуряване, са два типа – (анг.) *locking belay device* и *manual belay device* са предадени коректно само на хърватски (*automatske sprave za osiguravanje*, *ručne sprave za osiguravanje*) и словенски (*samozatezna varovala*, *nesamozatezna varovala*).

правилника на IFSC, както и в националните правилници. Т.нар. (анг.) *transit/ call zone* се предава най-еднотипно в четирите славянски езика – чрез буквален превод. В малко по-малка степен това важи за т.нар. (анг.) *isolation zone*, която се предава така само в трите западни южнославянски езика, докато на български (а донякъде и на хърватски) се използва общ термин за тази зона и т.нар. (анг.) *warm up area* – съставен термин с несъгласувано определение ((бг.) *зона за загрявка и изолация*). Последната на сръбски, хърватски и словенски с предава по сходен начин, като в сръбски (и в някои хърватски текстове) се прецизира, че тя представлява катерачна стена – (ср.) *стена за загревање*, (хр.) *stijena za zagrijavanje*. И последната – (анг.) *competition area* също се предава по сходен начин в трите западни южнославянски езика, като единствено думата за ‘пространство’ е преведено със ‘зона’ в сръбски и словенски (но функционира и в хърватски в съответствие с общата практика). В български се използва несъгласувано определение.

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Warm up area	Зона за загрявка и изолация	Стена за загревање у изолационој зони	Izolacijska zona ili područje za zagrijavanje	Cona/prostor za ogrevanje
Isolation zone	Зона за загрявка и изолация	Изолациона зона	Izolacijska zona	Izolacijska cona
Call zone/ Transit zone	Транзитна зона	Транзитна зона	Tranzitna zona	Tranzitna cona
Competition area	Зона на състезанието	Такмичарска зона	Natjecateljsko područja (zona)	Tekmovalna cona

Едни от най-важните хора при организацията на състезания по спортно катерене са т.нар. (анг.) *routesetters*, които отговарят за подреждането на маршрутите, и по-точно за подреждането на хватките по катерачните стени. В трите западни южнославянски езика се използва сходен съставен термин, който денотира действието ‘поставяне’ на маршрутите. В български се използва друг, отправящ към съдийския екип – *съдия-откривател*, макар че в катерачния жаргон е разпространена чуждицата *рутсетър*. Същото наблюдение може да се направи и по отношение на термина, с който се назовава лицето, което осигурява катерачите в дисциплините „трудност“ и „скорост“. Докато на сръбски, хърватски и словенски се използва еднословен дериват от глагола ‘осигурявам’, то на български отново терминът отправя към екипа от съдии – *съдия по осигуровка*, макар в катерачните среди да се използва и думата *осигуровчик*.

При наименованията на главния съдия и съдийското жури и четирите славянски езика използват сходни стратегии за назоваването им. Известна разлика се появява отново при т.нар. (анг.) *route judges*, които в сръбски и хърватски се предават като ‘помощни съдии’ – (ср.) *помоћне судије*, (хр.) *помоћни suci*, докато на български и словенски се дава информация и за отговорностите им – (бг.) *съдия-арбитър на маршрут*, (слв.) *sodnik smeri*. Последното се използва и в хърватски – *sudac pojedinog smjera*.

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
IFSC judge	Главен съдия	Главни судија	Glavni sudac	Glavni sodnik
Route judges	Съдия-арбитър на маршрута	Помоћне судије	Pomoćni suci (Sudac smjera)	Sodnik smeri
Jury	Жури	Судийски жири	Sudački žiri	Sodniška ekipa
Head routesetter	Съдия-откривател	Постављач смерова (смера)	Glavni postavljač smjera	Glavni postavljavec smeri
Belayer	Съдии по осигуровка	Осигуравалац	Osiguravatelj	Varovalec

Катерачната екипировка, необходима на състезателите, е минимална в сравнение с тази, необходима за т.нар. „аутдор“ катерене, както и в сравнение с други видове състезателно катерене, като леденото и *драй тулинга* (*dry tooling*). Специалните обувки, с които се катери състезателят, се наричат (анг.) *climbing shoes*, което на словенски се предава чрез буквален превод, на сръбски и хърватски с еднословен дериват, който обаче е омоним с думата за жена катерач в мн.ч. – (ср.) *пењачице*, (хр.) *penjačice*, докато на български се използва френската заемка *еспадрили*. Прахът, който се използва за по-добро сцепление на ръцете на английски се нарича просто ‘талк’ – *chalk*, докато в четирите славянски езика се прецизира, че става въпрос за *магнезий*. Торбичката, в която той се държи също се предава по един и същ начин чрез съставен термин с несъгласувано определение. Частта от екипировката, за която се закача въжето при катерене в дисциплините „скорост“ и „трудност“ на английски се нарича *harness*, което се превежда по един и същ начин в трите западни южнославянски езика – като ‘пояс’, докато на български е *седалка*. Частта от екипировката, която се ползва за предпазване на главата по време на катерене (и която не е задължителна в тези състезания) се нарича (анг.) *climbing helmet*. Той се предава по три различни начина – на български чрез френската заемка *каска*, на словенски чрез сложен термин с италианската заемка *čelada*, а на сръбски също със сложен термин

със старата немска заемка ‘шлем’ – *шлем*. Този термин се използва и в хърватски – *penjački šljem*, макар в правилника да е регистриран с италианската заемка *kaciga*.

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Climbing shoes	Еспадрили	Пењачице (патике-пењачице)	Penjačice	Plezalne čevlje
Chalk bag	Торбичка за магнезий	Вређица са магнезијумом	Vrećica za magnezij	Vrečka za magnezijo
Dry or liquid climbing chalk	Магнезий	Магнезијум	Magnezij (suhi ili tekući)	Magnezija
Harness	Седалка	Појас	Penjački pojas	Plezalni pas
Climbing helmet	Каска	Пењачки шлем	Penjačka kaciga	Plezalna čelada

Също така важно за провеждането на състезанието е уточняването на правилата и графика на протичането му, което се случва на т.нар. (анг.) *technical meeting*. Този термин е регистриран в три различни вариации в четирите останали правилника. Терминът (анг.) *technical incident*, с който се означава проблем, възпрепятстващ катеренето на състезателя, обаче се предава по един и същ начин със съответните словообразователни специфики. Относно ‘процедурата по оглед на маршрута’ – (анг.) *observation procedure* се наблюдава лексикално съвпадение при термините между словенски и български, от една страна, и сръбски и хърватски, от друга.¹⁷

Английски	Български	Сръбски	Хърватски	Словенски
Observation procedure	Оглед на маршрута	Посматрање смера	Promatranje smjera	Ogled smeri
Technical incident	Технически инцидент	Технички инцидент	Tehnički incident	Tehnični incident
Technical meeting	Техническа конференция	Технички састанак	Tehnički sastanak	Tehnični zbor

¹⁷ В българския, сръбския, хърватския и словенския правилник се предвижда и *зона* (пространство в сръбския) за оглед на маршрута, но такова не е разписано в правилника на IFSC.

Заключение

Най-често термините в четирите славянски езика се формират чрез превод на английската терминология, но в отделни случаи се наблюдава и запазване на оригиналната лексика (в адаптиран или неадаптиран вид), а понякога двете решения функционират едновременно, водейки до развитее на синонимия. Логично, сръбската и хърватската терминосистеми показват много висока степен на сходство, което е обяснимо с оглед на лексикалните, словообразователните и граматическите характеристики на двата езика. В отделни случаи обаче, основно на словообразователно равнище, хърватският е по-близък до словенския ((хр.) *umjetna stijena* – (слв.) *umetna stena*, (хр.) *izolacijska zona* – (слв.) *izolacijska cona*). Катерачната терминология в последния се откроява от тази в другите два западни южнославянски езика с малко по-висока степен на употреба на домашна лексика – (слв.) *balvansko plezanje, na pogled, vponka, povezovalni trak*. Сякаш в най-голяма степен различия се проявяват в българската терминология, в която присъстват най-много самобитни термини или пък заемки от други езици (срв. *трудност, скорост, маршрут, съдия-откривател, съдия-арбитър на маршрут, седалка, еспадрили*). Част от тях (*еспадрили, маршрут, каска*), при които се наблюдава терминологизация или ретерминологизация, свидетелстват за различни пътища на заемане. Тук е интересно да се отбележи и наличието на примери за различна концептуализация в названието на термини – (бг.) *седалка* : (ср.) *pojas*, (хр.) *pojas*, (слв.) *pas* за английското *harness*. Докато в трите западни южнославянски езика той се свързва с позиционирането около таза и кръста, то в български се възприема като средство, върху/в което (може да) се седи по време или след катеренето. Подобни наблюдения потвърждават плодотворността на определени аспекти на „експерименталния метод“ в терминологизацията (Popova, 2011, pp. 74–76). В заключение може да се отбележи, че този сравнително нов и набиращ популярност спорт до голяма степен е развил собствена терминология в южнославянските езици, която не е задължително повлияна от английската. В някои нейни сегменти се забелязва взаимодействие със специализирания жаргон от сферата, който обаче със сигурност се намира под много по-силно английско влияние (срв. напр. *flash, on sight*). Естествено, наблюдава се и употребата на омонимия (както с други термини, така и с общоупотребими лексеми), породена от процеси на ретерминологизация и терминологизация (срв. напр. *седалка, појас, rojas, pas, осигуряване, осигураване, osiguravanje, varovanje*). Като допълнение ще си позволя да отбележа, че настоящият текст очертава и някои перспективи за бъдещи изследвания – например с оглед на смесването на професионалния жаргон и терминологията, използвана в официалните правилници. Тази

сфера предоставя благодатно поле за различни изследвания върху терминологията, специализираната лексика и жаргона в другите видове и начини на катерене. Вниманието заслужават също така терминологията за назоваване на катерачния инвентар, различните техники и движения на катерене, но също и названията на разнообразните форми на релефа.

ЛИТЕРАТУРА

- МАНОЛОВА, Л. 1984. *Българска терминология*. София: Народна просвета.
- ПЕТКОВА, Е. 2010. Терминологизация, детерминологизация и ретерминологизация. В: *Многообразие в единството*. София: Издание на Съюза на учените в България, 50–55. ISSN 1314-0825.
- ПОПОВА, М. 2011. Когнитивна лингвистика и терминология. В: *Многообразие в единството*. Кн. 2. София: Издание на Съюза на учените в България, 73–78. ISSN 1314-0825.

REFERENCES

- BUDINČIĆ, V. 2022. Alternative u procesu adaptacije engleske terminologije u srpskom jeziku na korpusu leksike borilačkih sportova. U: B. Mišić Ilić, Lopičić, V. (ur.). *Jezik, književnost, alternative*, Niš: Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, 297–313. ISBN 978-86-7379-589-8.
- MANOLOVA, L. 1984. *Balgarska terminologiya*. Sofiya: Narodna prosveta.
- PETKOVA, E. 2010. Terminologizatsiya, determinologizatsiya i reterminologizatsiya. V: *Mnogoobrazie v edinstvoto*. Sofiya: Izdanie na Sayuza na uchenite v Balgariya, 50–55. ISSN 1314-0825.
- POPOVA, M. 2011. Kognitivna lingvistika i terminoznanie. V: *Mnogoobrazie v edinstvoto*. Kн. 2. Sofiya: Izdanie na Sayuza na uchenite v Balgariya, 73–78. ISSN 1314-0825.

Assist. Prof. Martin Stefanov, PhD

ORCID: 0009-0008-8247-2314

Web of Science Researcher ID: JRW-8170-2023

Department of Slavic Linguistics

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Sofia, Bulgaria

e-mail: martin_stefanov@slav.uni-sofia.bg

e-mail: martin.stefanov17@gmail.com